

Social utblick

Sven Fisk

Socialpolitik för hela folket – en nödvändighet

I raden av absurditeter i vår civilisation finner vi den, intill cynism gränsande, accepterade förekomsten av rika och fattiga nationer/folk. Men hit hör även skillnaderna mellan besuttna och obemedlade enskilda och grupper inom välfärdsstaterna.

Att människor är fattiga kan bero på många omständigheter, och orsakssammanhangen kan vara komplicerade. Det kan röra sig om samhällen med utvecklade och ineffektiva produktionssystem och där alla är fattiga i den meningen att deras konsumtion är låg. Massfattigdom kan också orsakas av krig, naturkatastrofer eller att man lever i trakter där levnadsbetingelserna är starkt begränsade på grund av de klimatologiska förhållandena. Men fattigdom kan också ses som ett relativt begrepp så till vida att anspråken växlar. I ett land med hög levnadsstandard kan vissa människor anses som fattiga trots att de har det bättre ställt än flertalet invånare i ett underutvecklat land.

Det här med klasskiktning har haft många uttolkare. Enligt H. Spencer och utvecklingsfilosoferna hade den en klart iakttagbar koppling till kampen för tillvaron. Medan K. Marx menade att fattigdomen och klasskiktningen dikterades av produktionsförhållandena. De viktigaste produktionsmedlen kontrollerades av ett fåtal, medan den stora massan var egendomslös.

Under årens lopp har det producerats ett rätt stort antal fattigdomsstudier, såväl i Sverige som i en rad andra länder, där man endera definierat fattigdom i absoluta termer eller i relativa termer. Absolut fattigdom innebär att man genom politiska och administrativa beslut fastställer fattigdomsgränser (poverty lines) genom vilka man bestämmer vem som är fattig och vem som inte skall räknas till de

fattiga. Det relativa fattigdomsbegreppet utgår från att det är strukturen i ett samhälles totala välfärdsfördelning som avgör dess fattigdoms karaktär. Stor fattigdom i ett samhälle innebär att det existerar betydande mellanmänniska välfärdsflyttor.

Tidigare har begreppet fattigdom definierats av långtidsutbildade personer, komma från välbärgade miljöer. Efterhand har bilden förändrats och de som kallats fattiga har själva börjat syssla med definitionsarbete och framtagande av förklarings- och åtgärdsmodeller. Och de har inte definierat sin livssituation som "fattigdom" utan som ett följdtilstånd av en i högsta grad bristfällig och orättvis välfärdsfördelning. Genom att lämna begreppet fattigdom för att i stället använda sig av principen om välfärdsfördelning betonas ändringen av socialpolitikens subjekt – objektförhållande – de opriverade och de privilegierade blir såväl objekt som subjekt – och härmed poängteras åtminstone nödvändigheten av en välfärdsutjämning och anti-stigmatiserande politik.

Under de senaste två, tre åren har man från regeringshåll talat om nödvändigheten av att spara, dock inte så att det skulle drabba de svaga. Trots nedskärningar skulle vi slå vakt om de sämst ställda. Enligt dåvarande budgetminister skulle den ekonomiska krisen avhjälpas bl. a. genom att vi skulle lämna de generella socialpolitiska programmen och slå in på vägen mot behovs- och inkomstprövade program, särskilt riktade mot låginkomsttagarna.

Det här förhållandet har intresserat Walter Korpi, som vid seminariet "Arbete eller socialbidrag" (Sigtuna 2–3 sept 1982) bl. a. sa följande: "Vi måste vara på vår vakt inför politikernas tal om att slå vakt om samhällets 'svaga grupper'. Det kan vara signaler till en förändrad socialpolitik, som inte alls är så oskyldig som det kan verka". Korpi erinrade om att redan på 1930-talet så arbetade bl. a. Gustav Möller och Ernst Wigforss fram riktlinjer för en socialpolitik som hade sin utgångspunkt i "att folket genom politiken skall disciplinera marknadskrafterna". Verksamheter som sjukvård och utbildning skulle föras bort från marknaderna. Bostads- och arbetsmarknaderna skulle regleras genom politiska beslut. Genom politiserande skulle välfärden fördelas mer

rättvist. Vi fick en socialpolitik som bar fördelningspolitiskt signum och som även hade till uppgift att tillvarata och utveckla de mänskliga resurserna. Man använder knappast för starka ord när man påstår att socialpolitiken förvandlades från fattigvård till en välfärdspolitik för hela folket.

Walter Korpi frågar nu "om socialpolitiken också i fortsättningen skall vara en välfärdspolitik för hela folket eller om vi gradvis skall rulla tillbaka socialpolitiken i riktning mot det som nu finns i USA". I USA har socialpolitiken sin udd riktad mot "de sämst ställda", det vill säga dem som lever under det officiellt definierade fattigstrecket – poverty lines.

Korpi visar på ett övertygande sätt hur den kris vårt land är inne i blottlägger gamla ideologiska motsättningar i socialpolitiken. Förslag om behovs- och inkomstprövning av sociala förmåner samt av samhällets tjänster för, om de leder i beslut, in socialpolitiken i gamla och förlegade strukturer. Talet om det nödvändiga i att spara, men dock värna om "de sämst ställda i samhället" kan innebära en gradvis övergång från välfärdspolitik för alla till selektiva insatser för vissa utsatta och svaga grupper. Och, säger Korpi, "ett sådant 'fattigstreck' kan lätt

leda till splittring av solidaritetsbegreppet. Det finns en hel del som talar för att vi under det senaste året stått inför ett viktigt vägval vad det gäller välfärds-samhället och socialpolitiken. Lite till mans har man frågat sig om vi skall ha en välfärds politik som omfattar hela folket eller speciella behovsprövade insatser får de allra sämst ställda.

Stannar vi för det senare alternativet kan vi få en socialpolitik som baseras på välgörenhet och där medömkan är ett synligt och belastande stigma.

Walter Korpi säger att "Kärnfrågan i striden om socialpolitiken har varit vilken roll marknaderna respektive politiken skall spela när det gäller hur levnadsstandard och välfärd fördelas mellan människor".

Vid utformandet av ett lands socialpolitik har välfärdsfördelningen en klart markerad och central roll. Låt oss slippa behovs- och inkomstprövning av sociala förmåner, avgiftsbeläggning av samhällets tjänster och privatisering av omsorgerna. Låt oss i stället få fortsätta arbetet med formandet av en tidsmässig välfärds politik för hela folket baserad på den socialpolitiska grund som vunnits genom förnuftiga politiska beslut.